

Marianne Jaeglé

Vincentův poslední obraz

Waarom heb ik dat heeft mij een zegen verwordend
met een een woordje van te uitbrengen te be
ge golt gogjan ge hadt het een te dichte een
te denken - en dat kwam ik een ook niet
begrijpen -
Het is reeds laat. maar ik wilde te nog eens zeggen
dat ik eeght hartelyke hoop dat voortaan de
correspondentie weer wat levendiger zal worden
aan 3. den laatste tyd wel was -
Hierby gaen twee krabbels naar een
paar studies die ik maakte terwyk ik livers
begin hem op nieuw aan die boeren aan

Co když bylo všechno
jinak? Šokující pravda
o smrti geniálního
malíře.

Auvers-sur-Oise 27. července 1890: smrtelně postřelený Vincent van Gogh leží v horečkách v hostinském pokoji. „Zranil jsem se v polích...“ řekne jen a po dvou dnech umírá. Pro všechny jasná sebevražda. Ale bylo to opravdu tak?

Vincentův poslední obraz rekonstruuje poslední dva roky van Goghova života a podobně jako film *S láskou Vincent* z roku 2017 zpochybňuje zažitou představu o jeho tragickém konci. Čtenáři navíc zprostředkovává jak vnější okolnosti Vincentova života, tak i niterný vhled do jeho duše. Autorce se podařilo ve zkratce zhmotnit malířovy slavné obrazy a zblízka zachytit i jeho složité vztahy. Nový pohled na univerzálně známý příběh přináší průlom ve vnímání osobnosti slavného malíře. Bortí představu šílence s uříznutým uchem a přibližuje Vincenta van Gogha jako citlivého, plachého člověka, výjimečného génia, umělce nepochopeného dobou a osamoceného uprostřed společnosti.

*„Mimořádná kniha, díky níž jsem si ještě více zamiloval
Vincenta jako člověka i umělce.“*

– čtenářská recenze, Goodreads

Marianne Jaeglé
VINCENTŮV POSLEDNÍ OBRAZ

Marianne Jaeglé

VINCENTŮV
POSLEDNÍ
OBRAZ

Přeložil Tomáš Havel

metafora

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Vincent qu'on assassine © Éditions Gallimard, Paris, 2016

Published by Éditions Gallimard, Paris

Translation © Tomáš Havel, 2021

Czech edition © Grada Publishing, a. s., 2022

All rights reserved

ISBN 978-80-7625-644-6 (ePub)

ISBN 978-80-7625-643-9 (pdf)

ISBN 978-80-7625-202-8 (print)

*Všude, kde spát jsem toužíval,
všude, kde zemřít jsem si přál,
kde zem jsem hmatal prsty svými,
vždy vyvstal jako zjevení
nešťastník černě oděný,
jenž byl jak bratr podobný mi.*

Prosincová noc, Alfred de Musset

*Verše Alfreda de Musseta
přeložil Petr Kopta. (Pozn. překlad.)*

Tak tedy, tohle o jeho případu odjakživa všichni víme, nebo si aspoň myslíme, že to víme: 25. července 1890 odešel malovat do polí. S vypůjčenou pistolí, neví se přesně od koho, údajně k plašení havranů, kterých nad poli s obilím létají spousty. A pak je tu skutečnost: Viděli ho odcházet po obědě, s malířským stojanem pod paží. Ve druhé ruce nesl kufřík, umazaný od barev, plný tub a štětců. Na hlavě slaměný klobouk, v němž vypadá jako venkovan zmožený únavou a horkem, ano, přesně ten klobouk, který znáte z autoportrétu na šedém pozadí.

Onoho červencového dne odpolední slunce nemilosrdně pálí, muž vychází ven a jako každý den se pomalou chůzí vzdaluje po cestě vedoucí od Ravouxova hostince do polí za hřbitovem, kam obvykle chodívá malovat. Nic nenaznačuje, že by onoho odpoledne mělo dojít k něčemu neobvyklému. Vteřiny líně běží, jedna podobná druhé, v městečku v kraji Oise, kde se nikdy nic neděje, čas plyne zdánlivě souvisle a nekonečně. Vítr tam už navždy vane nad obilím, havrani za letu krákorají, dny míjejí stejně

jako roční období a žádná událost nevyruší otupělý klid. Lidé se tam rodí, žijí a umírají, ale nikam neodcházejí, dokonce se ani nemění. Ono odpoledne se odvíjí v malátné každodennosti jako každé druhé.

A pak večer, to se také ví, vrávorá zpět s rukou přitisknutou k hrudi. Už si nic nenese. Kdo ho takhle vidí, potměšile usoudí: *opil se* a loktem štouchne do kmotry vedle, ať si taky užije pohled na to, v jakém stavu se cvok vrací z „práce“.

V Ravouxově hostinci vrávoravě vyjde do schodů a padne do postele. Čas běží, zatím stále ještě běží. Nesešel dolů do společné jídelny na večeři, jak má ve zvyku. Někdo si toho všimne a podiví se, Gustave Ravoux se jde nahoru zeptat, na jeho haleně vidí rudou skvrnu, která nepochází od malířské barvy. A následuje pozdvižení.

Přisoudí se to alkoholu nebo smutku, sklíčenosti, také šílenství, kvůli němuž ho museli před pár měsíci zavřít do blázince. Přiřkne se to beznaději a malování, protože kdyby měl pořádnou práci, k ničemu takovému by nedošlo. Spojí se to s předcházejícími událostmi, z nichž jsou hned předzvěsti: rozepře s dalším, známějším malířem, ucho, které si uřízl v deliriu, neschopnost postarat se o sebe v životě jako dospělý mužský. *Není divu, že s tím ten chudák chtěl skoncovat*, pomyslí si každý, protože o ničem z toho samozřejmě není pochyb.

Přítom tímhle způsobem se věci neseběhly.

Bude se říkat, a nikdo o tom v dobré víře nebude pochybovat, že se nedokázal smířit se sňatkem bratra Thea s Johannou ani s narozením jejich dítěte. Budou se nacházet souvislosti mezi oním červencovým dnem a datem úmrtí prvorozeného bratra, prvního Vincenta Willema,

a na základě složitých výpočtů se dojde k závěru, že mu z toho výročí přeskočilo. Hojně se bude zmiňovat skutečnost, že jako dítě s rodiči chodíval každou neděli na hřbitov k hrobu, na němž vídal vytesané svoje jméno, Vincent Willem van Gogh, a že už to bohatě stačí k pochopení, proč neměl všech pět pohromadě.

Bude se říkat, že si koupil pistoli, protože ho havrani rušili v práci. Bude se říkat, že zoufalý čin byl přímým důsledkem Theova odmítnutí přijet o prázdninách do Auvers. Bude se říkat, že po bratrově rozhodnutí dát výpověď v galerii Boussod a Valadon se trápil pocitem viny a obavami o budoucnost. Bude se říkat, že už se dlouho cítil být Theovi na obtíž a že kvůli tomu nakonec stiskl spoušť.

Bude se říkat, že Gauguin, který se s ním naposledy setkal už před rokem a půl, s tím pochopitelně nemůže mít nic společného.

Bude se připomínat Theův nešťastný nápad dát svému synovi jméno Vincent Willem, tedy po něm, ale také po jejich prvorozeném bratrovi, který zemřel v útlém dětství. A že kromě toho sporného nápadu se Theo navíc, když Vincentovi oznamoval synovo narození a to, jak se bude jmenovat, nešťastně vyjádřil ve smyslu: „Doufám, že tenhle Vincent Willem bude žít.“ Někteří z toho vyčtou nepřímo vyřčené přání, aby starší bratr zemřel.

Bude se přetřásat, jak je možné, že si doktor Gachet ničeho nevšiml. Bude se tvrdit, že doktor Peyron, který se o něj staral v Saint-Rémy, byl neschopný a nikdy ho neměl z blázince propustit. Budou se samozřejmě zdůrazňovat všechny nerozumné a nepochopitelné rysy jeho chování, jeho způsobu života. Prostě se bude říkat, že mu červencové slunce vlezlo na mozek.

Dalo se však, po tom všem, vůbec čekat něco jiného? Bude se totiž říkat, že to všechno bylo už dávno předem jasné a překvapit to mohlo jen ty, kteří nebyli dostatečně jasnozřiví; že je dokonce s podivem, že k tomu nedošlo už dřív.

Nadále se bude celý jeho život rekonstruovat zpětně od toho bodu, od okamžiku v polích nad Auvers, jako by celé roky kráčel vstříc jedině tomu červencovému odpoledni, vstříc vlnícímu se obilí ve větru, vstříc krákání havranů v dusivém horku, vstříc pistoli, o níž nikdo neví, kde se vzala ani kam se poděla, vstříc náhle vyšlé ráně, jež vyplašila všechny ptáky v okolí. To a ještě spousta dalších věcí se bude říkat.

Přitom tímhle způsobem se věci neseběhly.

I

Arles květen 1888

Velký sál Carrelova hostince s restaurací je v tuhle hodinu prázdný a ztichlý. Carrel sedí u stolu, před sebou blok a sklenku vína, pikolík čistí nálevní pult, leští ho starým hadrem.

Vincent pokládá kufr, který snesl ze schodů, ke vchodu do sálu, *není zase tak těžký*, a jde se posadit k hostinskému.

„Tady je účet,“ předkládá mu Carrel zmuchlaný papír popsaný velkými neumělými číslicemi. Vincent se nejdřív podívá k dolnímu okraji stránky – vpravo stojí součet všech cifer: šedesát sedm franků a čtyřicet centimů.

Chvilku zaraženě sedí, potom si prohlédne sloupec čísel nad součtem. „Jak jste k tomu došel?“ ptá se. V kapse má čtyřicet franků, které dluží, ani o pětník víc.

Hostinský odpovídá nevrle. Spočítal to, co si pán objednal, takže to mu taky dluží. Dohodli se na třech francích denně, jenomže pak si pán objednával víno a jídlo navíc. Proto je cena vyšší. Vincent připouští omyl – na

víno a vývary zapomněl. Samozřejmě počítá s tím, že si bude muset připlatit. Ale ohradí se: „Objednával jsem si víno a vývar, ale jenom tři dny, když jsem byl nemocný. Tak jak je možné, že cena stoupla i u ostatních dní?“

Hostinský uhýbá pohledem. Taky si nechával sušit plátna. Stojan a všechny další jeho věci zabíraly místo v dřevníku. Víc, než si na začátku dohodli. O co si řekl, to dostal, takže teď, když se stěhuje, za to musí zaplatit, však uvidí, jestli někde sežene něco levnějšího.

Platit za plátna, co se sušila v dřevníku? Vincent zhluboka dýchá. Už ví, že cizinci zde představují výnosný artikl, který je potřeba co nejvíc vyždímat. Navíc malíř... Něco jako rentiér, co se celé dny baví rozmazáváním barev na plátně... Ví, že se za takový přístup nesmí na nikoho zlobit, ale nesmí se ani dát. „Tady je čtyřicet franků,“ říká a pokládá obnos před hostinského. „Až budu mít, dám vám ještě šest franků za víno a vývar, ale víc určitě ne.“ Vstane a míří do zadního sálu, kudy se prochází do dřevníku. Pikolík nechá hadr hadrem a postaví se do dveří, aby zahradil cestu. Vincent se zastaví.

„Dlužíte celkem šedesát sedm franků a čtyřicet centimů,“ prohlásí hostinský za jeho zády. „Dokud je nezaplatíte, vaše věci zůstanou tady.“

Jde pryč, vláčí se s kufrem, pálí ho na prsou, dusí v sobě vztek, který mu stoupá do hlavy a opájí ho jako mizerné víno. Je příliš slabý, aby se rozčiloval, a nespravedlnost příliš bije do očí. Nebude se s nimi dohadovat, podá stížnost k vyšetřujícímu soudci. *Uvidíme, jestli má spravedlnost nějaký smysl.* S kufrem na zádech stoupá po ulici Cavalerie směrem ke Café de la Gare číslo popisné 30 na Lamartinově náměstí.

Už se nechce ohlížet zpět, zahlcovat se zahořklostí: *důležité je, že se znovu staví na nohy*. Sháněl nějaký ateliér, kde by mohl mít uložené obrazy, ale přišel na něco mnohem lepšího: na Lamartinově náměstí číslo 2, na výjezdu z města, objevil prázdný domek. Udělá si z něj přístav, kotviště, pevninu, v níž jeho práce bude moct zakořenit a růst. Když si ho pronajme, ušetří nejmíň sto padesát franků ročně a nebude už muset mít co do činění s nepoctivými hostinskými. V přízemí si zařídí ateliér, pláten si bude moct sušit, kolik bude chtít, a nikdo mu do toho nebude mluvit. Do místnosti jde celý den světlo, takže bude moct pracovat i za špatného počasí.

V patře jsou dva pokoje. Okna vedou do parku, vidí jimi oleandry, cypřiše a eukalypty pod kobaltově modrou oblohou, jejíž barvy se nikdy nenabaží. Kousek odtud plyne Rhôna, široká a majestátní jako moře. V největších parnech k ní bude chodit na procházky. Dá se tam nalézt spousta námětů k malování, spousta prostředků k tomu, jak se posunout dál.

Bude tu šťastný, o tom nepochybuje. Samozřejmě bude tvrdě pracovat. Ale štěstí si představuje právě tak. Bude mít kde bydlet, kde se usadit a možná i kam pozvat další malíře, v jejichž společnosti bude život jednodušší.

Na nutné opravy zatím nemá prostředky – zvenčí je potřeba natřít okenice, uvnitř vybělit stěny vápnem, bude si taky muset opatřit nábytek, jenže nemá ani za co si koupit postel. Přejde však hezké počasí, bydlení je tu zdravé a on se práce nebojí. *Brzy bude mít svůj domov*. Od nynějška se už všechno bude ubírat jedině dobrým směrem.

Dlouho přemýšlel a o budoucnosti má jasno. Po dvou měsících strávených prací na opravách domku na Lamar-tinově náměstí, v něm může bydlet víc než jeden člověk. Celé týdny to znovu a znovu propočítával: ve dvou náklady na bydlení nijak nevzrostou, stačí, když nájemníci nebudou nároční. Výdaje za topení a svícení se nijak nezvýší, navíc se ušetří za jídlo. *Ve dvou si taky můžeme večer dělat společnost, takže nebude potřeba tolik utrácet po kavárnách.*

Spatřoval v tom samozřejmě možnost, jak pomoci Paulovi, ale zároveň i jak ulehčit Theovi. Po výpočtech bratrovi napsal: postačí, když mu Gauguin bude posílat jeden obraz měsíčně; Theo mu vyplatí zálohu a kupce bezpochyby najde, Gauguin se totiž, na rozdíl od Vincen-ta, začíná dobře prodávat.

Paul na tom vydělá finančně, Theo získá jeho obrazy a Vincent už nebude sám. Nezbytnost vidět lidskou tvář, potřeba se s někým setkat, s někým prohodit pár slov, být jen za účelem objednání si piva, ho už nepožene ven

z domu tam, kde se scházejí ti, kteří už nesnesou místo, kde žijí, nebo ti, kteří nemají kam jít.

A k tomu, k tomu... Myslí na to jako na sen. K tomu za ním přijedou kamarádi, budou společně pracovat na novém pojetí malby, odlišném od pojetí impresionistů. Malovat a přemýšlet, od rána do večera mezi kamarády... *Vytvořit skupinu, která něco znamená, třeba jako barbizonská škola!* Chvillemi má dojem, že s tímhle domkem, který natřel na žluto a který teď zlatavým leskem ozařuje Lamartinovo náměstí, buduje základy čehosi významného.

V duchu už promýšlí dopis, jež večer napíše Theovi. Ví, že bratr bude stejného názoru ohledně nutnosti vytvořit důstojné podmínky pro přijetí Gauguina. Tím spíš, že přijede z Pont-Avenu v Bretani, kde je určitě po všech stránkách líp než na francouzském jihu a odkud se mu nebude chtít. Tudíž se nesmí stát, aby nastalou situaci ještě zhoršilo nedostatečné hmotné zabezpečení, a ani zařízení domu nesmí v Paulovi vzbudit nepříznivý dojem. Vincent si samozřejmě bohatě vystačí i s těmi nejskrovnějšími podmínkami, ale někdo jako Paul... To je přece něco úplně jiného.

Samotný dům, který vlastnoručně vybělil vápnem, je připravený k nastěhování. Promyslel rozdělení místností a už ví, jak to udělá. Ze dvou místností v patře si nechá tu, kterou se musí projít do druhé. Paul tedy bude bydlet v zadu, bude tam mít víc klidu, pokoj je navíc větší a světlejší. Co se týče místností v přízemí, Vincent nejprve zamýšlel, že z nich udělá dva ateliéry, každý by měl svůj a nemuseli by se dělit o místo, ale té představy se musel vzdát: v před-síni za vstupními dveřmi, blíž k náměstí, není dost světla,